



DİŞ KIRMA SUÇUNA KARŞI OSMANLI HUKUKUNDA UYGULANAN YAPTIRIMLAR

Buket ÇELİK^{1*}

¹ Arş. Gör. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

* buket.celik@cumhuriyet.edu.tr

+ ORCID: 0000-0002-6959-7197

Öz - Osmanlı halkı çeşitli sorunları için mahkemelere ve divana başvurarak adalet karşısında hakkını arayabilmiştir. Arşiv kayıtlarında kaba sözler söyleme ve küfretmeye dayalı rencide etme ile silah, bıçak, taş, sopa gibi aletlerle yaralama olaylarına dair şikâyetlere rastlanmaktadır. Bunlar haricinde evinde ya da sokak, çarşı, pazar, hamam gibi umuma açık yerlerde yumruk yumruğa yapılmış kavgalar da şikâyet sebebi olarak mahkemelere taşınmıştır.

Yakın temasla gerçekleşmiş kavgalarda yüze ve ağza alınan darbeler diş kırılmasıyla sonuçlandığında dişi kırılan kişi şikâyetçi olmuştur. Bu çalışmada Şer'îye Sicili, Mühimme Defterleri, Ahkâm-ı Şikâyet Defterleri ve çeşitli perakende evraklara yansımış diş kırılması hadiselerinin İslam ve Osmanlı hukukunda ele alınması ve suçluya ne gibi yaptırımlar uygulandığı üzerinde durulmuştur. Arşivde örneğine çok sık rastlanan bir suç türü olmadığı için çalışmanın kapsamı geniş tutulmuş, zaman ve mekân sınırlamasına gidilmemiştir.

Dişlerin diş görünüşü, konuşma ve beslenme üzerindeki önemli etkilerinden dolayı diş kırılması olayları Osmanlı hukukunda önemsenen davalar arasında yerini almış ve dişi kırana çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır. Bunların başında diyet gelmiştir. Ayrıca diş kırma suçu nedeniyle hapis, küreğe gönderme gibi ta'zir cezalarının verilmiş olduğu da görülmüştür. Kısas yapılabileceğine dair ceza maddeleri de olmakla birlikte bunun örneklerine az rastlanmış, genellikle diyet tercih edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Diş, Ceza, Hukuk, Yaralama suçları

THE CRIME AND PUNISHMENT FOR BREAKING TOOTH IN THE OTTOMAN LAW

Abstract - The Ottoman people were able to seek their rights in the face of justice by applying to the courts and the divan for their various problems. In the archive records, there are complaints about insulting based on vulgar words and swearing, and injuries with tools such as guns, knives, stones and sticks. Apart from these, fist-to-fist fights at home or in public places such as streets, bazaars, markets, and baths were also brought to the courts as a reason for complaint.

When the blows to the face and mouth in the fights that took place with close contact resulted in tooth fracture, the person whose tooth was broken complained. In this study, it is emphasized that the incidents of tooth breakage, which are reflected in the Şer'îye Registry, Mühimme Registers, Ahkâm-ı Complaint Registers, and various retail documents, are handled in Islamic and Ottoman law and what sanctions are applied to the criminal. Since there is not a type of crime that is frequently encountered in the archive, the scope of the study has been kept wide, and time and place limitations have not been applied.

Due to the important effects of teeth on appearance, speech and nutrition, tooth fracture incidents took their place among the important cases in Ottoman law, and various sanctions were applied to the person who broke the tooth. The first of these was diyet. It has also been seen that ta'zir punishments such as imprisonment and rowing were given for the crime of breaking a tooth. Although there are also penal clauses stating that retaliation can be made, examples of this are rare, and diyet is generally preferred.

Keywords: Ottoman, Tooth, Punishment, Law, Injure crimes

GİRİŞ

Toplum halinde yaşamını sürdüren insanoğlu, çeşitli ihtirasları veya çıkar çatışmaları sebebiyle anlaşmazlıklara düşerek birbirinin can ve bedenine zarar verebilecek davranışlarda bulunabilmiştir. Hukuki mercilere yansımış olaylar sayesinde kişiler arasındaki etkileşimleri ve anlaşmazlıkları gözlemlemek, ayrıca ilişkileri düzenleyici kanun ve kuralları tespit etmek mümkün olmaktadır.

Osmanlı hukukunda bir kimseyi yaralamak ve bir organına zarar vermek şahsa karşı işlenen suçlar arasında yer almaktadır. Kişinin bedeninde meydana gelebilecek bir noksanlık ya da zayıflık, iş görme gücünü de düşüreceği için maddi yönden de insanı etkileyen bir sonuç doğurmaktadır. Bu nedenle kasıtlı veya hatayla bir kimsenin herhangi bir organına zarar verenlere kanunen bir yaptırım uygulanması gerekmiştir.

Yiyeceklerin parçalanması ve öğütülmesi işlevini yerine getiren dişler, dış görünüş ve konuşma açısından da büyük bir önem taşımaktadırlar. Besinlerin mideye inmeden önce ilk işlemden geçmelerini sağlamaları nedeniyle beslenme ve sağlık hususundaki görevleri oldukça önemlidir. Seslerin çıkmasında ve konuşmanın akıcılığında da dişlerin tam ve düzgün olması önemlidir. Dişlerdeki eksiklik ya da bozukluk harflerin eksik ya da farklı söylenmesine neden olabilir.

Dişler, sert yapıları sebebiyle kolay kırılmayan ve parçalanmayan bir özelliğe sahiptirler. Bu nedenle uzun yıllar bozulmadan kalan önemli kalıntılar arasındadırlar. Arkeolojik kazılarda elde edilen diş kalıntıları, insan topluluklarının yeme içme alışkanlıkları, ağız ve diş bakım becerileri, diş kayıplarının sebepleri, diş aşınmaları ve çürükleri gibi çeşitli konularda bilgiler sunmaktadır¹.

Her ne kadar sert bir yapıya sahip olsalar da dişlere alınan kuvvetli darbeler dişlerin kırılmasına sebep olabilmektedir. Hukukta, vücut bütünlüğünü bozan ya da vücutta acı ve ıstıraba sebep olan yaralayıcı fiillere *müessir fiil* denilmektedir (Aydın, 2018: 195). Şahıslara karşı işlenen, ölümle sonuçlanmamış ancak bir kimsenin bedenine, aklı ve ruhî durumuna etki etmiş hareketler *ölüme yol açmayan müessir fiildir* (Dağcı, 2018: 68).

Vücutun kafa bölgesinde bulunan göz, kulak, burun, dişler, çene ve beyin insan için büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu organlara karşı işlenecek yaralayıcı fiillerde uygulanacak cezalar konusu hukukun önemli başlıklarından biri olmuştur (Dağcı, 2018: 80).

Osmanlı hukukuyla ilgili yapılmış çalışmalarda darp ve yaralama suçları genellikle asayiş problemleri ya da Osmanlı'da suç ve ceza gibi genel başlıklar altında ele alınmıştır². Diş kırma suçu üzerine yapılmış müstakil bir çalışmanın olmayışı bizi bu araştırmayı yapmaya teşvik eden etken olmuştur. Diğer darp ve yaralama olayları içerisinde diş kırılması şikâyeti ile mahkemelere başvuranların oranlarının az olması nedeniyle mekân ve zamanda sınırlamaya gidilmemiştir. Bu sebeple çalışma Osmanlı'da diş kırma suçu ve cezası hakkında genel bir değerlendirme özelliği taşımaktadır.

Bu çalışma çerçevesinde Şer'îye Sicili, Mühimme defterleri, Ahkâm-ı Şikâyet defterleri ve çeşitli perakende evraklara diş kırma üzerine yansımış suçlar, İslam hukuku, Osmanlı kanunnameleri, fetvalar ve Osmanlı Ceza kanunlarında yaralama ve diş kırma suçlarına karşı uygulanan yaptırımlar çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. İslam ve Osmanlı Hukukunda Yaralama Suçları ve Cezaları

Türkçe bir kelime olan *suç*, törelere ve ahlâk kurallarına aykırı davranış ya da bir toplumda yazılı ve yazısız kurullarla yasaklanmış ve yaptırma bağlanmış eylem olarak tanımlanmaktadır (Boynukalın, 2019). Fıkıhta kullanılan *cürm* ve eş anlamlı *cerime* kelimeleri de kanunun bir ceza tehdidiyle men ettiği şeyleri yapmak veyahut emrettiği şeyleri yapmamak demektir (Türközâde Hafız Mehmed Ziyâeddin Efendi, 2017: 50). Eski hukukçularımız insanın canına ve azasına yönelik şer'an yasak olan fiillere *cinâyet* de demişlerdir. Bu tabirde cinâyet suçları iki kısma ayrılmaktadır. Birincisi insanın canına yönelik cinâyetler ki bunlara *katl* veya *cinâyet fi'n-nefs* denir. İkincisi insanın azasına yönelik müessir fiillerdir ve bunlara da *cerh* veya *cinâyet fimâ dün'en-nefs* adı verilir (Akgündüz, A., 1999)

İslam ve Osmanlı hukukunda şahıslara ve otoriteye karşı suçlarla bu suçları işleyenlere uygulanacak yaptırımlar üzerinde ihtimamla durulmuştur.

Temel bilgi kaynağı Kuran ve sünnet olan İslam hukukunda *suçlar*; Allah'a karşı işlenen suçlar, cinayet ve yaralama suçları ve ta'zir gerektiren suçlar olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır. (Akbulut, 2003).

İslam hukukunda *cezalar*, en belirgin şekliyle üç grupta ele alınmıştır. Bunlar *had*, *kıyas-diyet* ve *ta'zir*'dir. Kuran'da miktar ve keyfiyeti belirlenmiş ve değişmeyen cezalara *had* adı verilmiştir. Bu cezalar dinden dönme, devlete isyan, içki içme, zina, zina iftirası, hırsızlık, silahlı gasp, yol kesme ve eşkıyalık suçlarına verilen cezalardır (Bardakoğlu, 1996). *Kıyas*, kasten adam öldürme ve yaralama vakalarında, suçu işleyenin işlediği cinsten ve ona denk bir ceza ile cezalandırılmasıdır. Kıyas yerine mağdurun yakınlarına kan bedeli ödeme ve malî uzlaşma

¹ Kazılarda elde edilen dişler üzerinde yapılmış çalışmalardan bazıları: Atamtürk, Derya/Duyar, İzzet (2008), "Antik Adramyeteion Topluğunda Diş Boyutları ve Eski Anadolu Topuluklarıyla Karşılaştırılması", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C: 7, s. 207-217. Yılmaz Usta, Nalan Damla (2013), "İasos (Bizans Dönemi) Toplumunda Ağız ve Diş Sağlığı", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Antropoloji Dergisi, S: 25, s. 117-154. Gözlük Kırmızıoğlu, Pınar (2018), "Van-Karagündüz (Orta Çağ) Erişkin Bireylerinin Dental Patoloji Analizi", Cumhuriyet Dental Journal, C: 21, s. 1-8. Torun, Nevzat/Gözlük Kırmızıoğlu, Pınar (2015), "Tokat (Niksar) İskeletlerinde Diş ve Çene Patolojileri", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C: 39, s. 47-70.

² Osmanlı ceza hukuku hakkında hazırlanmış ayrıntılı bir literatür çalışması için bkz. Akman, Mehmet (2005), "Osmanlı Ceza Hukuku Çalışmaları Üzerine Bir İcmal", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C: 3, S: 5, s. 489-512.

sağlamaya da *diyet* denmektedir (Dağcı, 2002). Bahsedilen suçların dışında kalan, had ve kısas cezası gerektirmeyen ve ceza miktarı önceden tespit edilmemiş suçların cezalarıysa *ta'zir* denilmiştir (Yakut, 2011: 23).

Çalışmanın ana konusu olan dış kırma suçu bu tasnifte kısas-diyet gerektiren yaralama suçları başlığı altında yer alan suçlardan biridir. Bir kimseyi yaralama (cerh) suçları kendi içinde dört başlık altında ele alınmıştır: Amden cerh (bilerek, isteyerek yaralamak), hataen cerh, hata hükmünde cerh (hataya benzer yaralama) ve tessebbüben (sebeup olarak) cerh (Akbulut, 2003). Suçun kasten veya hatayla meydana gelmesine göre uygulanacak yaptırım da değişiklik göstermiştir.

Osmanlı hukukundaki darp ve yaralama suçlarıyla ilgili yaptırımların İslam hukukundaki yaptırımlarla paralel olduğu görülmektedir. Osmanlı hukukunun temeli İslam hukukuna dayanmaktadır. Osmanlı'nın resmi mezhebinin Hanefi mezhebi olmasından dolayı, Osmanlı hukukunun büyük bir kısmı bu mezhebe uygun olarak oluşturulmuştur (İnalçık, 2018: 50).

Bununla birlikte Osmanlı hukuku sadece bağlı bulunduğu mezhebin kaidelerine bağlı kalmamıştır. Şeriatın kapsamadığı ya da ayrıntılı bilgi vermediği hususlarda, padişahın kendi iradesine dayanarak koyduğu kanunlardan müteşekkil *örfi* hukuk, Osmanlı hukukunun diğer önemli kanadını oluşturmuştur (İnalçık 2009: 319). Bu iki kanat birbiriyle çelişmemekte, padişahlarının ferman ve kanunları yine şeriate ve örf'e uygun olarak hazırlanmaktadır (Heyd, 1984). Çoğu ferman ve hükümlerde yer alan "*şer' ve kanun üzere görülmesi*" emri Osmanlı'da şer'i ve örfi hukukun birbiriyle çatışmadığını, aksine birbirini tamamladığını göstermektedir (Avcı, 2010: 22).

Fatih devri kanunnamelerinde, birini katletme yahut yaralama suçlarında uygulanacak cezalar şöyle belirtilmiştir: "*Eğer iki kişi birbirine yapışsa yakasın yurtsa, kadı döğsün, cürm yok. Eğer birbirinin sakalın veya saçın yolsa, cürm 20 akçe, fakir ise 10 akçe alın. Ve baş yarılıp kan çıksa 30 akçe alın. Eğer adam öldürse yerine kısas etmezlerse kan cürmü alın*". (Akgündüz, A., 1990a: 348-349). Aynı cezalar II. Bayezid (Akgündüz, A., 1990b: 41) ve Kanuni (Akgündüz, A., 1992: 367) devri kanunlarında da geçerliliğini korumuştur. III. Ahmed devri kanunlarında "*kadı döğsün: cürm yok*" yerine "*kadı ikisini dahi ta'zir eder: cürm yok*" denilmiştir. Ayrıca zenginden 20, fakirden 10 akçe alınacak cürm miktarlarının kefare için de geçerli olduğu belirtilmiştir. Kanunnamenin ikinci faslı yaralama suçları ve cezaları hakkında başka ayrıntıları da barındırmaktadır. Buna göre 32. maddede eğer baş yarılıp kemiği çıktıysa ve cerraha muhtaçsa baş yaran erkekten zenginlik durumuna göre bin akçe, daha azına gücü yeterse 50 akçe ve daha azı 40 veya 30 akçe cerime alınması gerektiği belirtilmiştir. 33. maddede eğer yaralı kişi kendisini filan kişinin vurduğunu iddia ederse aralarında bir husumet olup olmadığına göre

ihbara itibar edilmesi gerekliliğine dikkat çekilmiştir. 35. maddede ok ve bıçakla yaşlı bir kişiyi yaralayıp yatağa düşmesine sebep olanlardan bin akçe, daha azına gücü yeterse 200 akçe ve orta halliden 100 ve fakirden 50 akçe cürm alınması kararlaştırılmıştır (Akgündüz, A., 2016: 232-233).

Kanunnamelerde yaralama suçları için, kısastan da bahsedilmekle birlikte, suçlunun malî durumuna göre değişen oranlarda belirlenmiş para cezaları öne çıkmıştır. Tanzimat'tan sonra da yaralama suçlarında kısas ve diyet cezaları uygulanmaya devam edilmiştir. Diyet ve kısasa ek olarak 1840 tarihli Ceza Kanunu'nun onuncu faslının birinci maddesinde, silahla yaralama halinde suçluya mağdur iyileşene kadar tedavi masraflarını karşılama ve üç sene kürek cezası öngörülmüştür. 1851 tarihli Ceza kanununda aynı husus tekrar edilmekle birlikte yaranın büyüklüğüne göre kürek cezası üç aydan üç seneye kadar derecelendirilmiştir. Aynı kanunun üçüncü faslının 7. maddesinde alet-i câriha dışında bir şeyle darp suçuna, on beş günden üç aya kadar hapis cezası ve suçun büyüklüğüne göre üç ilâ yetmiş dokuz değnek cezası belirlenmiştir (Akgündüz, S. N., 2010: 130-131).

1858 tarihli Ceza Kanunu'nun 178. maddesinde bir kişiyi 20 günden fazla işinden geri kalacak şekilde darp edip yaralama suçunda iki aydan iki seneye kadar hapsedilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Eğer suçu planlayarak yapmışsa üç aydan üç seneye kadar ceza verilmelidir. 179. maddeye göre darp ve yaralama suçu daha hafifse hapis cezası bir haftayla bir sene arasında değişmektedir. Ya da bunun karşılığında bir mecdiye altınından beş mecdiye altınına kadar akçe alınıp yaralı ve darp edilmiş kişiye verilir. 183. maddeye göre bir kimse bir kişiyi hatayla darp etse veya yaralasa zarar verdiği organın diyeti ödetilir ve eğer olay dikkatsizliğinden veya kanunlara uymadığından dolayı meydana gelmişse, bir haftadan iki aya kadar hapis cezası verilir (Gökçen, 1987: 213-215).

Genel olarak bakılacak olursa Osmanlı kanunnamelerinde kısas, diyet ve para cezası üzerinde yoğunlukla durulmuştur. Tanzimat dönemiyle birlikte oluşturulan ceza kanunlarında kısas ve para cezalarına ek olarak hapis, küreğe gönderme, mağdurun cerrahiye masraflarını ödetme gibi ta'zir yaptırımlarında da bahsedilmiştir. Dış kırma suçlarında uygulanan yaptırımlar hakkında ileride ayrıntılı bir şekilde bilgi verileceğinden bu başlık altında tekrar değinilmemiştir.

2. Dış Kırma Suçlarının Yargılanmasında Usul

İslam hukukunda suçların Allah'a karşı işlenen suçlar, cinayet-yaralama suçları ve ta'zir gerektiren suçlar olarak üçe ayrılarak ele alındığından bahsedilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde suç olarak kabul edilen hareketlere bakıldığında içki üretme, satma ve içme, zina, fuhuş, tecavüz, hakaret, iftira, dolandırıcılık, darp, gasp, cinayet, hırsızlık, irtidat (İslam dinini terk etme), kaçakçılık,

kalpazanlık, tefecilik, görevi kötüye kullanma, rüşvet gibi temel başlıklar karşımıza çıkmaktadır³.

Sayılan suçlar arasında diş kırma suçu darp başlığı altında ele alınmakta ve müessir suçlar (yaralama suçları) arasında gösterilmektedir. El, ayak, kol, kulak, burun, göz, diş gibi bir uzvun tamamen vücuttan ayrılması (kat'ı uzuv) veya iş göremez hale getirilmesi (ta'til-i uzuv) müessir fiildir (cerh, yaralama). Ayrıntılarına aşağıda değinileceği üzere İslam ve Osmanlı hukukunda yaralama suçlarında yaptırımlar kısas, diyet veya ta'zir olarak belirlenmiştir (Cin-Akgündüz, 1995; 1, 323).

Diş kırma davaları diş kırılan kişinin ya da onun adına bir başkasının mahkemeye başvurusuyla gündeme taşınmıştır. Davaların genelinde diş kırılanlar bizzat kendileri şikâyetçi olmuşlardır. Ancak diş kırılanın yerine bir başkası da davacı olabilmektedir. Hukukta insan öldürme, yaralama, kazf (zina iftirasında bulunma) ve hırsızlık suçlarında ihlal edilen haklar ağırlıklı olarak bireylere ait olduğu için, bu gibi suçlar kural olarak şikâyet üzerine kovuşturulmuştur. Fakat bireye karşı bir suçun işlenmesi, suçun kamuoyunda ve vicdanlarda yaratacağı derin yara sebebiyle aynı zamanda topluma karşı da bir saldırı ve haksızlık olarak görülmektedir. Bu nedenle şahsına karşı suç işlenmiş biri bizzat şikâyetçi olmasa da başkasının ihbarı, şikâyeti ya da hâkimin kendiliğinden öğrenmesi gibi durumlarda kamu davası gibi görüldüğü de olmuştur (Avcı, 2010: 170-171).

Bu çalışma çerçevesinde ele alınan diş kırma davalarının bazılarında diş kırılanın bir yakını şikâyetçi olmuştur. Örneğin Kayseri'nin Maksut köyünden Kabayalı isimli zimmi, yazdığı arzuhalle eşinin bir dişini kıran Mehmet ve Bedros'tan şikâyetçi olmuştur (BOA. A. {DVNSMHH.d... 95/246. H. evâil-i B sene 1075 / M. Ocak 1665). İskilip'ten Hüseyin, eşinin vekili sıfatıyla eşinin dişlerini kıranlardan şikâyetçi olmak için Divân-ı Hümâyûn'a arzuhal göndermiştir. (BOA.A. {DVNS.AHK.SS.d. 9, s. 86/1 (H. fi evâil-i Ş sene 1175 / M. Nisan 1762). Bir başka örnekte de Bolu'nun Aydoğdu köyünden Ahmet Ağa'nın dişini kırdıkları iddia edilen iki kişiden şikâyetçi olmak için Ahmet Ağa'nın oğlu mahkemeye başvurmuştur. (BOA. MVL 203/50 (H. 4 Ş 1267 / M. 4 Haziran 1851).

Bazı davalarda da diş kırılan kişi, bölgesindeki kadı ya da naibe giderek kendisi adına Divân-ı Hümâyûn'a veya başka bir üst kuruma dilekçe gönderilmesini talep etmiştir. Bu başvuru şekli de şahsen başvuru olarak değerlendirilebilir. Mektup ya da dilekçeyle şikâyeti gönderen kadı ve naip aracı konumundadır. Örnek bir davada Çorum naibi Hacı Mustafa, mahkemeye başvuran Hacı Hatice'nin isteği üzerine bir mektup yazarak mektubu Divân-ı Hümâyûn'a iletmıştır. Mektupta Hacı Hatice'nin üvey oğlu Deli Halil'in Hacı Hatice'yi darp edip iki dişini kırdığından ve Hacı Halil'in mahkemenin

yargılanma davetine cevap vermediği için dişin diyetinin alınmadığından bahsedilmiştir. Divân'dan gelen cevapta kanuna uygun olarak davanın mahallinde görülmesi emredilmiştir (BOA. A. {DVNS.AHK.SS.d. 1, s. 114/5 (H. fi evâsıt-ı S sene 1156 / M. Nisan 1743).

Bahsedilen durumların haricinde davaların çoğunda mağdur kişi bizzat kendisi şikâyetçi olmuştur.

Davaların seyri hususuna bakıldığında, diş kırılan ya da onun yerine başvuruyu yapan kişi mahkemede olayın nasıl meydana geldiğini anlattıktan sonra suçlunun cezalandırılması için talepte bulunmuştur. Mağdurlar mahkemeye başvurduklarında suçluya diyet ya da kısas cezasından hangisinin uygulanmasını istediklerini bildirme hakkına sahiplerdir. Bu istekler olayın hatayla ya da kasıtlı meydana gelme durumları ve verdiği zararlar dikkate alınarak yerine getirilmiştir. Bazıları da uygulanmasını istediği yaptırım hakkında görüşünü bildirmeden "icrâ-yı şer' ve ihkâk-ı hak olunmak babında hüküm-i hümâyûn ricâ eylediği"ni belirterek kanuna göre karar verilmesini talep etmişlerdir.

Diş kırma davalarına ait bazı arşiv belgeleri diş kırma olayının kimler arasında ve nasıl meydana geldiğini ayrıntılarıyla sunmakla birlikte, davanın sonucu hakkındaki bilgileri içermemektedir. Diş kırılan kişi ya da bir yakını mahkemeye başvurmuş, olayın nasıl meydana geldiğini anlatmış, dişleri kıran kişi ya da kişilerin isimlerini vermiş ve kırılan dişleri için kanunun uygun gördüğü cezanın tatbikini talep etmiştir. Davanın sonuçlarından bahsetmeyen bu tarz belgelerde uygulanan yaptırım ve diyet miktarları belli değildir. Ancak açıkça diyet miktarları yazılmamış olsa da "şer'le müteveccih ve lazım gelen diyet miktarı" ya da "şer'an icâb iden diyet miktarı" gibi cümlelerle kanunun belirlediği oranda diyetlerin alınmasına işaret edilmiştir. Ayrıca bu kayıtlar da olayların nasıl yaşandığı hakkında ayrıntılı bilgiler sunması açısından önemlidir. Özellikle Ahkâm-ı Şikâyet defterlerindeki hükümler bahsedilen duruma örnek olabilecek özelliktedir. Bu defterlerden tespit edilen davalardan bazıları şunlardır; Alanya kazasının İvaz köyünde Derviş Koca isimli şahıs Seyyid Ali'yi arkasından tutmuş, Seyyid Ebubekir Beşe de sağ eliyle Seyyid Ali'nin yüzüne şiddetli yumruklar savurarak önden bir dişini kırmıştır. Divân-ı Hümâyûn'a başvuran Seyyid Ali, dişinin diyetini talep etmiştir (BOA. A. {DVNS.AHK.ADN.d. 1, s. 36/1. (H. fi evâhir-i S sene 1156 / M. Nisan 1743). Çorum'dan Hacı Hatice isimli kadın hiçbir kabahati olmadığı halde kendisini darp ettiğini ve iki dişini kırdığını beyan ederek üvey oğlu Hacı Halil'den şikâyetçi olup dişlerinin diyetini istemiştir. Aynı defterde birkaç sayfa sonra Hacı Hatice ile üvey oğulları arasındaki miras davasına ait bir başka şikâyet daha kayıtlıdır. Muhtemelen miras meselesi yüzünden aralarında kavga yaşanmıştır (BOA. A. {DVNS.AHK.SS.d. 1, s. 114/5. H. fi evâsıt-ı S sene 1156 / M. Nisan 1743 ; BOA. A. {DVNS.AHK.SS.d. 1, s. 118/2. H. fi evâhir-i S sene 1156 / M. Nisan 1743). Zile'nin Devek köyünden bazı şahıslar, Kızılcaışla köyünden

³ Osmanlı'da suçlar hakkında bazı çalışmalar için bkz. Erdoğan, Ahmet (2019), "Suç ve Ceza: Osmanlı Toplumunda Bireysel Suçlar ve Cezalar (1559-1609), (Doktora Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gelir, Burecu (2006), "1680-1700 tarihleri arasında Aynab (Gaziantep) Şehrinde Asayiş Problemleri ve İslam-Osmanlı Ceza Hukuku Uygulamaları", (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Akgündüz, Said Nuri (2010), "Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması", (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

birilerinin kendilerinden borç arpa ve para aldıklarını, sonra da ödemedi kaçıktıklarını söylemiş ve verdikleri borcu Kızılcakışla köyündeki diğer kişilerden almaya çalışmışlardır. Borçla alakaları olmayan köy halkı bu talebe direnince, borç verdiklerini iddia edenler köy halkının evini basmış ve köylüleri topuzla darp edip eşya ve paralarını yağmalamışlardır. Olaylar sırasında iki dişi kırılan Bekir yaşananları anlatıp şikâyetçi olmuş ve dişlerinin diyetini talep etmiştir (BOA. A. { DVNS.AHK.SS.d. 1, s. 189/3. H fi evâil-i B sene 1156 / M. Ağustos 1743). İskilip'ten Hüseyin bölgede taşkınlıklarıyla meşhur Kenanoğlu Ali, Koroğlu Hacı Mehmet, İmamoğlu Müezzîn, Osman, Mustafa ve İnce Hasan'dan şikâyetçi olarak bunların halkı sürekli rahatsız ettiklerinden bahsetmiştir. Şahısların kendine de musallat olduklarını ve darp edip iki dişini kırdıklarını belirterek dişlerinin diyetini istemiştir (BOA. A. { DVNS.AHK.SS.d. 1, s. 207/4. H fi evasit-ı N sene 1156 / M. Kasım 1743). Yeniil'e bağlı Ayvalı nahiyasının Selimli köyüne rahat vermeyen 10 kişilik atlı grup, köylülerden birtakım yiyecek ve para taleplerinde bulunmuş, köy halkı da bunları mahkemeye şikâyet etmiştir. Eşküyalar mahkemeye çıkmadıkları gibi halka saldırılarını daha da artırmışlardır. Kılıçlarıyla köylüye saldıran eşküyalar köyden Bilal'in bir gözünü yaralayıp iki dişini kırmışlar, Abbas'ın yüzünü kılıçla yaralayıp bir dişini kırmışlar, Ayşe'nin de bir dişini kırıp yiyeceklerini ve hayvanlarını götürmüşlerdir. Bu olayda köy halkı eşkıyalık, gasp, darp, yağma gibi maruz kaldıkları birden fazla haksızlıktan kurtulma talebinde bulunmuştur (BOA. A. { DVNS.AHK.SS.d. 1, s. 228/5. H fi evasit-ı Z sene 1156 / M. Ocak 1744). Tokat'tan Salih, vurduğu kuvvetli yumrukla, Mustafa'nın üstten iki dişinin kırılmasına sebep olmuştur. Ayrıca Mustafa'ya ait Selanik döşeme, raht, seccade ve 12 kuruşu da gasp etmiştir. Mustafa kırılan iki dişinin diyetiyle gasp edilen eşyalarını alabilmek için Divân-ı Hümâyûn'a başvurmuştur (BOA. A. { DVNS.AHK.SS.d. 1, s. 246/1. H fi evâil-i S sene 1156 / M. Mart 1744). Yeniil kazası konargöçer gruplarından Harbendelü cemaati, göçleri sırasında konakladıkları köylerden birinde hayvanlarını tarlaya salmış ve tarladaki mahsulün zayi olmasına sebep olmuşlardır. Tarla sahibi Süleyman bunlara engel olmaya çalışınca çıkan kavgada Süleyman'ın iki dişi kırılmıştır. Süleyman dişlerinin diyetiyle zayi olan mahsullerini alabilmek için şikâyetçi olmuştur (BOA. A. { DVNS.AHK.SS.d. 5, s. 244/2. H fi evâhîr-i Ra sene 1168 / M. Ocak 1755). Sipahi Seyfi ile Hacı Ali arasında yaşanan alacak verecek meselesi, tarafların yaşadığı anlaşmazlık nedeniyle kavgaya dönüşmüş ve Hacı Ali'nin arkadaşı Sipahi Halil vurduğu yumrukla Seyfi'nin bir dişini düşürmüş, ayrıca 100 kuruşunu da almıştır. Seyfi dişinin diyetini ve gasp edilen parasını alabilmek için Divân-ı Hümâyûn'a başvurmuştur (BOA. A. { DVNS.AHK.SS.d. 5, s. 292/1. H fi evasit-ı B sene 1168 / M. Nisan 1755). İskilip'te Ali, Hüseyin ve ismi yazılmamış birkaç kişi Hoca Tursun hanı denilen yerde Hacı Osman'ı darp etmişlerdir. Darbın şiddetinden Hacı Osman'ın iki dişi kırılmış, sağ kolu da sakat kalmıştır. Osman dişlerinin ve kolunun diyetini almak için şikâyetçi

olmuştur (BOA. A. { DVNS.AHK.SS.d. 9, s. 113/3. H fi evâil-i L sene 1175 / M. Nisan 1762). İskilip'ten Mehmet kendine yumruk atıp bir dişini kıran Mustafa Beşe'den şikâyetçi olmuş ve dişinin diyetini talep etmiştir (BOA. A. { DVNS.AHK.SS.d. 9, s. 196/2. H fi evâil-i Ra sene 1176 / M. Eylül 1762). Ahkâm-ı Şikâyet defterlerindeki bu hükümler diş kırma hadisesinin yaşandığı kavgalar hakkında bilgi vermesi ve çeşitli toplumsal etkileşimleri sergilemesi açısından önemli örneklerdir. Hükümlerin sonucu belli olmasa da şikâyetçiler kanuna uygun olarak icap eden diyetlerini almak istediklerini vurgulamışlardır. Aynı şikâyetlere tekrar rastlanmaması olayların halledildiğini düşündürmektedir.

Davacının iddiasının doğruluğunu tespit edebilmek amacıyla şahitlerin ifadelerine ve olay yeri incelemelerine başvurulmuştur. 1739 senesinde Konya'da mahkemeye gelen Ali, Mehmet'in yatsı saatinde alacak iddiasıyla evini bastığını ve evinde kendisini darp ettiğini söyleyerek şikâyetçi olmuştur. Olayın devamında Ali bahçeye kaçtığını, bahçede Mehmet'in işçisi Mustafa'nın bunu tuttuğunu, o sayede Mehmet'in sopa ve yumrukla tekrar kendisini darp edip alt çenesinden bir dişini kırdığını belirtmiştir. Ali'nin anlattıklarının doğru olup olmadığını tespit edebilmek için şahitlerin ifadelerine başvurulmuştur. Görgü tanıklarının da olayı aynı şekilde anlatmaları üzerine Mehmet'in dişin diyetini ödemesine hükmedilmiştir (Sevici, 2011: 445). Bu vakada işçi olduğu belirtilen Mustafa'nın suça iştirak etmesinden bahsedilmesine rağmen yaptırım sadece Mehmet'e uygulanmıştır⁴.

Şahitlerin ifadelerine başvurulduğu 1763 tarihli bir başka vakada, Çorum'un Osmancık kazasına bağlı Todurga köyünden Hüseyin, ağzına taşla vurup iki azı ve bir yan dişinin düşmesine sebep olduğu iddiasıyla aynı köyden Ali'den şikâyetçi olmuştur. Hüseyin'in kırılan dişleri mahkemeden gönderilen bir heyet tarafından müşahade edilmiş, ayrıca şahitlerin de ifadeleri alındıktan sonra Ali'nin suçu işleyen kişi olduğu yönünde karara varılmıştır. (BOA. A. { DVNS.AHK.SS.d. 9, s. 261/2. (H. fi evâhîr-i Ş sene 1176 / M. Mayıs 1763).

Şahitlerin ve görgü tanıklarının ifadesi suçlunun tespitinde önemli bir yere sahip olmuştur. Şahidi ve görgü tanığı olmayan olayların sonuçlanması zorlaşmış, hatta bazen imkânsız olmuştur. Öyle ki ortada dişi kırılmış bir kişi olmasa rağmen, suçu işleyen tespit edilemezse, dişi kırılan şahıs dişlerinin kanunen icap edilen diyetini alamamıştır. Arşivden tespit edilen bir vakada, Bozok sancağına bağlı Kızılkoca nahiyasının İkecik köyünde başkalarının kavgalarını izleyen Kel Ömer'e kavga esnasında kazayla taş isabet etmiş ve Kel Ömer'in beş dişi kırılmıştır. Olay gece karanlığında meydana geldiği için

⁴ İslam ve Osmanlı ceza hukukunda suça iştirak edene verilecek ceza iştirakin nasıl gerçekleştiğine göre farklılıklar göstermektedir. Suça doğrudan iştirak eden herkese aynı ceza verilir. Dolaylı yoldan iştirak eden kişiye tazir cezası verilmektedir. Suça iştirak edenin buluşa ermemesi, emir altında bulunması, failin asıl niyetini bilmeden faile yardımcı olması gibi durumlarda dolaylı iştirake katılana ceza verilmemiştir. Doğangüzel, Semra Betül (2022), "Osmanlı Hukukunda Öldürme ve Yaralama Suçlarında İştirak", *Kırkkale Hukuk Mecmuası*, 2:1. Yukarıda bahsedilen örnekte "Mehmet'in işçisi" olarak bahsedilen Mustafa'ya verilmiş bir cezadan bahsedilmemesi Mustafa'nın emir altında olmasından kaynaklanmış olabileceğini aklılara getirmektedir.

yapılan tetkikler sonuç vermemiş ve taşı atanın kim olduğu tespit edilememiştir. O nedenle de kimseye yaptırım uygulanamamıştır. Fakat, Kel Ömer dişlerini köyden Ahmet Yusuf'un kırdığını iddia ederek Ahmet Yusuf'u diyet talebiyle sürekli rahatsız etmiştir. Ahmet Yusuf bu durumdan şikâyetçi olunca, suçunu kanıtlayacak bir delil olmadığı için Ahmet Yusuf'un Kel Ömer tarafından rahatsız edilmemesi hususunda emir gönderilmiştir. Dolayısıyla Kel Ömer'in dişlerini kimin kırdığı tespit edilemediği için diyet alınamamıştır (BOA. A.} MKT.DV.. 75/54 (H. 18 Zilkade 1269 / M. 23 Ağustos 1853).

Diş kırma suçunun kasten ya da kazayla meydana gelmiş olmasına bakılmaksızın dava açılabilmiştir. Bununla birlikte suçun kasten veya hatayla işlenmiş olmasına göre yaptırımda farklılıklar yaşanmıştır. Eylem kasten yapılmışsa bu suçun karşılığında kısas uygulanması öngörülmektedir. Fakat kasıt yoksa ve olay hatayla meydana gelmişse dişlerin tazmininin ödenmesi istenmiştir. Şeyhülislam Ebussuud'un bu duruma örnek teşkil edecek bir fetvası mevcuttur: "*Mes'ele: "Dişin yerine dişim çıkar" demeğe kadir olur mu? Elcevab: Amden (kasten) ise olur, hatâden ise olmaz.*" (Düzdağ, 2012: 195).

Diş kırma davaları genellikle olayın yaşandığı yerdeki mahkemelerde görülmüştür. Ancak bazı hadiselerde suçlular İstanbul'da yargılanmıştır. Davaların İstanbul'a nakledilmesinin çeşitli sebepleri olmuştur. Bir vakada dişleri kırılan kişi İstanbul'da yaşamaktadır ve suçluların olayın yaşandığı bölgede sorgulandıktan sonra cezalandırılmak için İstanbul'a gönderilmeleri istenmiştir. Belgede anlatılanlara göre, İstanbul'da görev yapan Geyvan Çavuş, bir seyahati esnasında Akyazı kazasından geçerken, kaza halkından Seyyid Mehmet, Hacı Mahmut, Hamdullah, Ali, Piri, Hacı Kemal ve Mehmet Mustafa isimli kişiler tarafından darp edilerek beş dişi kırılmıştır. Bunlar mahkemede sorgulandıktan sonra Geyvan Çavuş'u darp edip dişlerini kırdıklarını reddetmişler ve suçlu olarak Kara Ahmet oğlu Halil ve Kervanbaşı Kara Ahmet'i göstermişlerdir. Akyazı kadısına yazılan emirle bahsedilen kişilerin sorgulanması ve işin aslı tespit edildikten sonra suçluların İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir (BOA. A.}DVNSMHH.d... 22/35 (H. 21.01.981 / M. 23 Mayıs 1573). Bu olayda Geyvan Çavuş'un İstanbul'da ikamet etmesinin suçluların İstanbul'a çağrılmasında etken olduğu anlaşılmaktadır.

Suçluların mütegalibe (zorba) olmaları davanın İstanbul'a sevk edilme nedenleri arasındadır. Yanya kazasında Voyvoda Hüseyin, sikke tashihi için kazada ikamet eden Arslan Çavuş ve Mehmet'ten para istemiştir. Ancak bunlar "*Bizden haraç mı istersiz*" diye cevap vererek parayı ödemedikleri gibi yanlarına topladıkları seksen kişiyle voyvodaya saldırarak altı dişini kırmışlardır. Durumun mahallinde tekrar incelenmesi ve suçluların İstanbul'a gönderilmesi emredilmiştir (BOA. A.}DVNSMHH.d... 64/85 (H. 25 Rebiülevvel 997 / M. 11 Şubat 1589), BOA. A.}DVNSMHH.d... 64/111 (H. 25

Rebiülevvel 997 / M. 11 Şubat 1589). Bu olayda ve bir önceki olayda suçluların İstanbul'da yargılanmasında, dışı kırılanların devlet görevlisi olmalarının etkisi olduğu da düşünülebilir. Çünkü gerek kanunnamelerde gerekse Tanzimat sonrası ceza kanunlarında devlet görevlilerine karşı gelmenin ve zarar vermenin önüne geçmek amaçlı çeşitli kanun maddeleri mevcuttur.

Zorba kişilerin dava sonucuna muhalefet ettikleri durumlarda da görevlilerden suçluları İstanbul'a göndermeleri istenmiştir. Kayseri'den Kabayali isimli zimminin evini basarak eşinin bir dişini kıran Mehmet ve Bedros'un olay mahallinde yargılanmaları, mahallinde yargılanma hususunda sorun çıkarmaları halinde de İstanbul'a sevk edilmeleri emredilmiştir (BOA. A.}DVNSMHH.d... 95/246 (H. evâil-i B Sene 1075 / M. Ocak 1665).

Yukarıda bahsedildiği gibi çeşitli sebeplerden İstanbul'a çağrılan suçlular olmakla birlikte, devletin farklı bölgelerinden İstanbul'a gidip Divân-ı Hümâyûn'a şikâyetlerini sunanların davalarının geri olay mahalline nakledildiği de olmuştur. Bunun örneklerine Ahkâm-ı Şikâyet Defterleri'nde sıklıkla rastlamaktayız. Divân-ı Hümâyûn kayıtları arasında yer alan Ahkâm Defterleri'ndeki dış davalarının tekrar mahalline sevk edildiği ve olayın yaşandığı mahalde tetkik edilmesinin istendiği görülmektedir. Örnek birkaç davadan bahsedecek olursak; Eğin kazasının Abçağa köyünde Markarir isimli nasraniye, ağzına yumrukla vurarak iki dişini düşüren Hongar'ı Divân-ı Hümâyûn'a şikâyet etmiştir. Dava tekrar mahalline nakledilerek mahallinde çözümlenmesine karar verilmiştir (BOA. A.} DVNS.AHK.SS.d. 2, s. 317/3. (H. fi evâil-i M sene 1156 / M. Ocak 1746). 1762'de İskilip'te yaşayan Hüseyin'in eşini, aynı mahalleden Hatice ile Hatice'nin kızı Ayşe ve oğulları Ebubekir ve Mehmet darp ederek bir dişini kırmışlardır. Suça birden fazla kişinin iştirak ettiği bu hadisede, olaya karışanların tamamından şikâyetçi olunmuştur. Bu dava da mahalline sevk edilmiştir (BOA. A.} DVNS.AHK.SS.d. 9, s. 86/1. (H. fi evâil-i Ş sene 1175 / M. Nisan 1762).⁵

Davanın mahalline sevk edilmesindeki temel sebebin, olayın yaşandığı bölgede delilleriyle ve şahitlerin ifadeleriyle tetkik edilerek en doğru şekilde karara varılmasını sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. 1859'da dışı kırılan Mustafa'nın şikâyetine verilen cevapta olayın mahallinde görülmesinin sebeplerine değinilmiştir. Sinop'un Boyabad kazasına bağlı Başekin köyünden Ahmet, Mustafa'yı darp ederek iki dişini kırmıştır. Mustafa'nın Sinop kaymakamına hitaben gönderdiği arzuhaline (dilekçesine) cevap olarak "*... şer'i şerif ve meclis ma'rifetiyle bi't-tahkik tebeyyün edecek (ortaya çıkacak) hâle ve hükm-i şer'i ve kanuna göre mu'amele-i lâzimenin icrâsına ihkâk-ı hakk ...*" olunmasına dair emir

⁵ Sivas Ahkâm-ı Şikâyet Defterleri'nde tespit ettiğimiz diğer örnekler de mahalline sevk edilmiştir. Bkz. BOA. A.} DVNS.AHK.SS.d. 1, s. 114/5, 189/3, 207/4, 228/5, 246/1. BOA. A.} DVNS.AHK.SS.d. 5, s. 244/2, 292/1. BOA. A.} DVNS.AHK.SS.d. 9, s. 113/3, 196/2.

yazılmıştır (BOA. A.} MKT.DV. 143/26 (H. 27 Safer 1276 / M. 25 Eylül 1859).

Tanzimat'tan sonraki süreçte Osmanlı'da mahkemelerin çeşitlenmesiyle, dış kırma suçuyla yargılanacak kişiler durumlarına göre çeşitli birimlere sevk edilmişlerdir. Konya'da vergi toplamakla görevli olan Zaptiye Çavuşu Tahir Efendi, vergisini vermekte direnen Çalık oğlu Hasan'ı darp ederek dört dişini düşürmüştür. Olay öncelikle Heyet-i İthamiye tarafından incelenmiş ve Tahir Efendi'nin görevini kötüye kullandığı⁶ beyan edilerek davanın Mülkiye Dairesi'ne ve sonra Nizamiye Mahkemesi'ne havale edilmesi öngörülmüştür. Fakat dava incelenirken zimmetine para geçirmek gibi görevi kötüye kullanma durumu olmadığı, Tahir Efendi'nin vergisini ödememek için sorun çıkaran şahısla kavga ettiği anlaşılmıştır. İthamiye heyetinin verdiği karar hatalı bulunarak davanın darp davası olduğu ifade edilmiş ve Meclis-i İdare-i Vilayet'e sevk edilmiştir⁷. Bir başka olayda da kavga ettiği kişinin ön dişlerini kıran Niğdeli Uzun Yorgi hakkındaki dava önce Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'ye sevk edilmiştir. Buradan da Polis Meclisi'ne sevk edilerek oradan verilecek cezanın uygulanmasına karar verilmiştir (BOA. A.} MKT.MVL. 1/69 (M. 14 Şaban 1261 / H. 18 Ağustos 1845).

3. Dış Kırma Suçunda Uygulanan Yaptırımlar

3.1. Kısas

Hukukta kısas, kasten öldürme veya yaralama suçlarını işleyen bir kimseyi işlediği suça denk bir cezayla cezalandırma anlamına gelmektedir. Kasten birini öldüren kişinin öldürülmesi, kasten bir organda zarar meydana getirenin de benzer şekilde cezalandırılması kısasın gereğidir (Dağcı, 2002).

Kuran'da Bakara suresi 178. ayette “...Öldürülenler hakkında kısas size gerekli kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın. Ancak her kime, kardeşi tarafından bir şey başılsanıza artık ona hakkaniyetle uymalı ve diyeti ona güzellikle ödemelidir. Bu, rabbinizden bir hafifletme, bir rahmettir.” ayetinde kısastan bahsedilmektedir. Maide suresi 45. ayette de, “Tevrat'ta İsrâiloğullarına, cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralamalarda da birbirine kısas vardır. Kim kısası başılsanıza bu kendisi için bir kefarettir olur...” denilmektedir. Bu ayetlerde de görüldüğü gibi cinayette veya yaralama suçlarında kısas uygulamaktan ziyade diyet alınması ve suçlunun başılsanması hususu üzerinde durulmuştur. Nahl suresinin 126. ayetinde, “Cezalandırmak isterseniz size yapıldığı kadarıyla cezalandırın, fakat sabır gösterirseniz bilin ki sabırlı

davrananlar için bu muhakkak daha hayırlıdır.” ayetiyle kısastan ziyade affedici olmak özendirilmiştir.

Ceza hukukunda diğer organların kısasında olduğu gibi dış kısaslarında da benzerlik (mümâselet) aranmaktadır. Yani dış azı ise azı, kesici ise kesici gibi ancak kendi karşılığındaki dişle kısas olunabilir. Fakat eğer zarar gören diş noksan ise, buna karşılık suçlunun aynı dişinde herhangi bir noksanlık yok ve diş sağlamsa, burada denklik olamayacağı ve noksan organa karşılık tam organ kısas edilemeyeceği için diyet gerekir. Dişin kısmen kırılması durumunda suçlunun dişi de aynı oranda törpülenerek kısas uygulanır. İmam Malik'e göre dişin düşmemekle birlikte şiddetlice sallanması halinde dişin durumunun netleşmesi için bir sene beklenmesi gerekir (Dağcı, 2018: 196-202).

Diş kırma suçunda kısas cezası uygulanabileceği hususu Osmanlı kanunnamelerinde de geçmektedir. Yavuz Sultan Selim kanunnamesinde; “Eğer bir kişinin kâsd ile urub gözün ya dişin çıkarsa, kısas lazım ise kısas edüb cürm alınmaya. Eğer kısas etmeseler veyahud kısas olmasa, ganî (zengin) olursa 200, mutavassıt'ul-hal (orta halli) olursa 100, fakir olursa 50 akçe cürm alına” (Akgündüz, A., 1991: 91). Kanuni devri kanunnamelerinde kısastan aynen bahsedilmiş ve diş çıkaran kişi gayet fakir durumdaysa 40 ya da 30 akçe cürm alınması uygun görülmüştür (Akgündüz, A., 1992: 367). I. Ahmed ve III. Ahmed devri kanunnamelerinde de aynı şekilde ifade edilmiştir (Akgündüz, A., 1996: 498 ; Akgündüz, A., 2016: 233)

Kısas cezası kanunnamelerde yerini almış olsa da Osmanlı'da organ kesme cezasının uygulanmasına özellikle hırsızlık ve eşkıyalık (yol kesme) suçlarında rastlanmıştır. Hırsızlık suçunda hırsızın sağ eli, eşkıyalık suçlarında da eşkıyanın bir el ve ayağı çaprazlama kesilebilmiştir. Bunun haricindeki organ kesme cezalarının uygulanması işkence olarak sayılmıştır. Harpte bile düşmanın uzuvlarını kesmek caiz sayılmamıştır (Ekinci, 2017: 337-338).

Yaralama suçunun kasten ya da hatayla meydana gelmesi suçluya verilecek cezanın kısas olup olmamasında etkili olmuştur. Yaralama suçu kasten yapıldıysa kısas uygulanabileceği hususunda ayetler ve kanunlar mevcuttur. Fakat kısas hemen başvuruyla bir yıl olmamıştır. Kısasa karar verilebilmesi için suçluya mağdur arasında hürriyet, cinsiyet ve dinî açılarından denkliğin olması gibi bazı zorlayıcı şartlar eklenmiştir. Bütün bu hususlarda denklik yakalansa bile hemen kısasa başvurmak uygun görülmemiş, bunun yerine genellikle diyet ve ta'zir cezası verilmiştir. Bir haksızlığa sebebiyet vermektен duyulan endişe, kısasa çok başvurulmamasının sebeplerindedir. Ayrıca mağdur kısastan vazgeçip diyetle hakkını almaya razıysa o gibi durumlarda da kısas uygulanmamıştır (Aydn, 2018: 195-196).

Tanzimat'tan sonraki süreçte yaralama suçlarında kısas, diyet ve ta'zir cezalarından bahsedilmeye devam

⁶ Memurun resmî görevini kötüye kullanması ve kötü niyetli hareket etmesi Osmanlı hukukunda irtikap suçu olarak yargılanmaktadır. İrtikap ve irtişa (rüşvet) her çeşit fenalığın ve bozukluğun başı olarak görülmüş ve bunlara engel olmak için pek çok kanunname yayımlanmıştır. Bir memurun görevini kötüye kullandığı tespit edilirse maaşını kesme, rütbesini düşürme, görevinden uzaklaştırma, sürgün gibi cezalar verilmiştir. 1858 Ceza Kanunu'nda da bu suça ve cezasına yer verilmiştir. Akgündüz, Ahmet (1987), “1474/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'î İrtikap Kanunnamesi”, *Belleten*, C. 51, S. 199.

⁷ Karar hükmünde durum şu şekilde ifade edilmiştir: “Konya İdare Meclisi'nden verilen vazife kararında isâbet-i kanîniyye görülmediğinden karar-ı mezkûrun fesh ve nefsanîyyetle keyfiyyetin tahkik ve rü'yeti hususunun Meclis-i İdare-i Vilâyete havalesi lüzûmî dermeyân olunmuştur...” (BOA. BEO 1222/91631 (H. 23 Cemaziyelahir 1316 / H. 8 Kasım 1898).

edilmiştir. 1858 Ceza Kanunu'nda suçlar ağırdan hafife doğru cinâyet, cünha ve kabahat olarak üçe ayrılmış ve suç hangi kategoriye giriyorsa ona göre cezalar uygun görülmüştür. Aşağıda ayrıntılarıyla bahsedileceği üzere diş kırma suçlarını işleyenlere genellikle diyet cezası verilmiş ve eğer suçlular dişlerini kırdıkları kişilerde başka hasarlara da sebep olmuşlarsa diyete ek olarak hapis, küreğe gönderme, sopa cezası gibi yaptırımlarla da cezalandırılmışlardır.

Kıyasın yaygın olarak tercih edilen bir yöntem olmamasından dolayı Osmanlı arşivlerinde de örneklerini bulmak hayli zordur. Tespit edebildiğimiz tek vaka iki kadın arasında meydana gelmiştir. Sivas'ın İlbeği kazasına bağlı Gözmen köyünde Fatma'nın önden bir dişini kıran Ümmügülüm'ün de önden bir dişi kırılarak kıyas yapılmasına karar verilmiştir (Eser, 2009: 145).

3.2. Diyet

Diyet, yaralama suçlarında kıyas cezasının uygulanmadığı durumlarda kıyas yerine hükmedilen tazmin yaptırımıdır. Suçlu açısından malî ceza özelliği taşıyan diyet, mağdur açısından, uğradığı bedenî zararları tamir ve telafi özelliği taşımaktadır (Aktan, 1989).

Suçun meydana gelme durumundaki farklılıklara bakılmaksızın, bedenî zarar karşılığında mağdura ödenmesi öngörülen bedel için *erş* kavramı kullanılmıştır (Dağcı, 2018: 235-236).

Diyet deve, mal ya da para olarak verilebilir. Ebu Hanife diyet miktarının 100 deve veya 1000 dinar altın ya da 10.000 dirhem gümüş olduğunu ifade etmiştir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed ise yukarıdaki miktarları kabul etmekle birlikte diyetin 200 sığır, 2000 koyun ve 200 takım elbiseden de verilebileceğini belirtmişlerdir. İmam Malik'e göre diyet dirhemden verilecekse bu miktar 12.000 dirhem olmalıdır (Saban, 2016: 17).

Hz. Peygamber'le ilgili bazı rivayetlerde her bir diş için diyet olarak 5 deve alınması gerektiği belirtilmiştir (Avcı, 2010: 281).

Dişlerin diyeti hususunda Hz. Ömer'den ulaşan farklı rivayetler mevcuttur. Bazı rivayetlere göre bütün dişlerin bedel olarak eşit olduğu bildirilmiştir. Buna göre yok edilen 32 diş için her bir dişin diyeti olan 5 devenin toplamda 160 deve gerekmektedir. Ancak bazı rivayetlerdeyse görüntü itibarıyla ön dişlerin daha önemli olmasından dolayı ön dişlere 5 deve, öğütücü dişlere birer deve takdir edildiğinden bahsedilmektedir. Sadece ön dişlere 5 deve diyet belirlendiğinde dişlerin tamamının telef olması durumunda alınacak diyet miktarı tam diyetin (100 deve) çok altında kalmakta, bütün dişlere 5 deve belirlendiğindeyse tam diyetin 1,5 katı üstüne çıkmaktadır. İhtilafli rivayetlerden dolayı mezhep imamları bu konuda yorum yapmak durumunda kalmışlar ve öndeki 12 dişten daha fazla diyet alınmasının uygun olacağı yönünde görüş bildirmişlerdir (Dağcı, 2018: 301-302).

Osmanlı hukukunda diş kırma suçunda uygulanan yaptırımların başında diyet gelmiştir. Arşiv kayıtlarında genellikle diş kelimesi tercih edilmiş olmakla birlikte dişle aynı anlama gelen Arapça kökenli "*sinn*" kelimesine de rastlanmaktadır. Bu nedenle diş diyeti anlamında *diyēt-i sinn* ya da çoğulu *diyēt-i esnân* da denilmiştir.

Diş kırma suçları kanunnamelerde değinilen konulardan biridir. Fatih kanunnamesinde diş kırma suçunda uygulanacak cezalar fiilin kastla yapılıp yapılmadığı ve failin maddî durumu göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Buna göre; "*Eğer bireğünün (başkasının) kasd ile gözün ya da dişin çıkarsa, kıyas etmeseler, gâni (zengin) olsa cürm (para cezası) 200 akçe alına, evsâtü'l-hâl (orta halli) olursa 100 akçe, ednâ (aşağı) hallü olursa 50 ya da 40 akçe; gayet fakir olsa 30 akçe cürm alına*" (Akgündüz, A., 1990a: 349).

II. Bayezid devrinde hazırlanmış Menteşe Sancağı kanunnamesinde yaralamalar ve diş çıkarma hususunda uygulanacak cezalar şöyle belirtilmiştir; "*Baş yarılıb kan çıkısa ve diş çıkısa ve bıçak ile kılıç ile ve bâki âlet-i harb ile mecrûh olub (yaralanıp) dōşeğe düşse 100 akçedir. Bunlardan mādün (daha az) cerâ'imden (suçlardan) ta'zir ve te'dib lâzım ola, 30 akçedir ve 10 akçe almak örf-i ma'rûfdur*" (Akgündüz, A., 1990b: 259).

I. Selim, I. Süleyman, I. Ahmed ve III. Ahmed kanunnamelerinde, kasten vurup birinin gözünü ya da dişini çıkaranlara kıyas gerektiği belirtilmiş, kıyas yapılmazsa da zenginden 200, orta halliden 100, fakirden 30-50 akçe arasında bir cürm alınması uygun görülmüştür (Akgündüz, A., 1991: 91 ; Akgündüz, A., 1992: 367 ; Akgündüz, A., 1996: 498 ; Akgündüz, A., 2016: 233).

Ebussuud Efendi'nin fetvasında diş diyeti 500 dirhem gümüş olarak belirtilmiştir. "*Mes'ele: Zeyd Amr'ın bir gözünü çıkarıp, Amr dahi Zeyd'in bir dişini çıkarsa, mezbûrlara ne lazım gelir? Elcevap: Amr'a beş bin dirhem gümüş verip, Amr'dan beş yüz dirhem gümüş alır.*" (Düzdağ, 2012: 196).

Osmanlı kanunlarında diyetle alakalı, "*İnâsın (kadınların) diyeti zükûrun (erkeklerin) diyetinin nisfidir (yarısıdır)*" ifadeleri yer almaktadır (Akgündüz, A., 1986: 919). Aynı durum diş için de geçerli olmuştur. Erkeğin diş kırıldığında her diş için tam diyet ödenirken, kadının diş kırıldığında yarım diyet ödenmiştir. "*Zükûrdan olan adamın bir dişinin erşi (diyeti) 500 ve inâsdan olan adamın bir dişinin erşi 250 dirhem gümüştür ibaretdir*" (Akgündüz, A., 1986: 921).

Osmanlı hukukunda diyet yaptırımı hem klasik dönemde hem de Tanzimat sonrası dönemde uygulanmaya devam edilmiştir. Çeşitli arşiv kayıtlarında diş kırma suçlarında diyet yaptırımları hakkında örneklerle rastlamaktayız. 1742 yılında Gaziantep'in (Ayıntab) Küçük Masara köyünde meydana gelen bir olayda Ali'nin ağzına yumrukla vurarak önden bir dişini düşüren diğer Ali'ye tek dişin (*sinn-i vahid*) diyeti olarak *öşr-i diyet* karşılığı

500 dirhem gümüş ödetilmiştir (Yüce, 2010: 40). 1765 senesinde Gemlik kazasının Armudlu köyünde Hacı Osman, Katırcıoğlu Mehmet'in dört dişini kırmıştır. Dört dişin diyeti olarak 2.000 dirhem gümüş talep edilmiştir (Yılmaz (Ed.), 2019: 126).

Suçlu kişi birden fazla ceza gerektiren harekette bulunmuşsa her bir kabahati için kanunun öngördüğü cezaları almak durumunda kalmıştır. 1866 senesinde Sivas sancağının Artukâbâd kazasına bağlı Devcecikarkını köyünde yaşayan Abdulkadir, eşi Arife'ye şiddet uygularken kızını kurtarmak üzere araya giren kayınvalidesi Zeynep'i de darp ederek bir dişini kırmıştır. Ayrıca Zeynep'in karnına üç tekme atarak karnındaki cinsiyeti belli olmuş dişi ceninin (cenin-i ünsâ) ölmesine sebep olmuştur. Abdulkadir'den kıldığı diş için 250 dirhem, ölümüne sebep olduğu cenin için de 5.000 dirhem diyet alınmıştır⁸. Ayrıca kayınvalidesine uyguladığı şiddet sebebiyle de 1858 tarihli Ceza Kanunu'nun 182. maddesine iki aydan iki yıla kadar hapsedilmesi gerekliliğine vurgu yapılarak en üst müddet olan iki sene hapis cezasıyla cezalandırılmasına karar verilmiştir (BOA. MVL. 745/33 (H. 19 Safer 1283 / M. 3 Temmuz 1866). Bu durum ceza hukukunda *içtima* olarak adlandırılmaktadır. Birleşme, kaynaşma, toplanma anlamlarına da gelen içtima kelimesi, hukukta birden fazla suçun ve cezanın bir kişinin üzerinde toplanması şeklinde tezahür eden durumlarda kendini göstermektedir. Failin her biri cezalandırılabilen birden fazla ihlale yol açması ve bunun sonunda birden fazla sayıda cezaya mahkûm edilmesi halinde cezaların içtimaidan bahsedilir. Buna göre, kaç tane fiil varsa o kadar suç, kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır (Avcı, 2021). Abdulkadir de işlediği suçların cezasını ayrı ayrı ödemek durumunda kalmıştır.

1860 senesinde meydana gelmiş bir olayda dişlerin diyetinin ödenmesi hususunda devletin suçluya bazı yaptırımlarda bulunduğu görülmektedir. Koza satın almak için Gönen kasabasına gittiğini belirten Pandelaki, burada misafir olarak Nikola'nın evinde kalmıştır. Nikola gece vakti Pandelaki'ye saldırıp darp etmiş ve iki dişini kırmıştır. Yapılan yargılama sonucunda Nikola'nın 5.500 kuruş ödemesi kararlaştırılmıştır. Nikola'nın evi ve eşyaları satılarak bahsedilen meblağın tahsil edilmesi hususunda emir çıkarılmış, ayrıca tahsil işlemi gerçekleşene kadar Nikola hapsedilmiştir (BOA. A.} MKT.UM, 442/19 (H. 29 Ca. 1277 / M. 13 Aralık 1860). Bu belgede Nikola hakkında başka bir ayrıntı yoktur ancak devletin uyguladığı yaptırımlara bakıldığında Nikola'nın diyeti ödememekte ısrar ettiği düşünülmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla mağdurun diyet hakkının verilebilmesi için diyeti ödemeyen suçlunun evi ve eşyaları satılmıştır.

⁸ Ceninin organlarının belirmesinden sonraki herhangi bir vakitte düşürülmesi durumunda faile gurra (anne karnından düşürülen ceninin tazminatı), canlı olarak düşüp ölmesi durumundaysa diyet cezası ödetilmektedir. Özdemir, Merve, (2016), "Osmanlı Fetvalarında İskât-ı Ceninin (Cenin Düşürmenin) Cezai Sonuçları, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9:46, 958. Yaşanan hadisede ceninin cinsiyeti belli olacak kadar büyük olduğu anlaşılmaktadır. O nedenle ceza olarak kadının tam diyeti olan 5.000 dirhem istendiği görülmektedir.

3.2.1. Sulh

Ödenecek diyet hususunda davacı ve davalı razı geldikleri bir miktar üzerinde anlaşarak sulh yapabilmişlerdir. Üzerine sulh olunan meblağ, mahkeme tarafından da belirlenebilir. Barışma, anlaşma, uzlaşma anlamlarına gelen sulh usulüyle bireyler arasındaki anlaşmazlıkların sona erdirilmesi amaçlanmıştır (Atar, 2009).

Kıyas ve diyet cezalarında suçluyla mağdurun anlaşarak sulh yapmaları kıyas ve diyet cezalarını düşürür. Sulh ile belirlenen yeni miktar üzerinden para veya malla ceza ödenir (Ekinci, 2017: 343). Yeni miktar kanunların belirlediği diyet miktarının iki veya daha fazla katı olabileceği gibi normal diyet miktarından daha düşük oranlarda da anlaşılabilir (Avcı, 2017).

1678 tarihli bir kayıta, Konya sancağında Pirlavganda (Taşkent) kazasına bağlı Hadım köyünde yaşayan bir kadın, dört dişini çıkardığı iddiasıyla kocası Ahmet'ten şikâyetçi olmuştur. Sulhla Ahmet 50 esedi kuruş diyetle cezalandırılmıştır (BOA. İE. DH. 6/543 (H. 20 L 1089 / M. 5 Aralık 1678).

1686 senesinde İstanbul'da yaşayan Şaban'ın üç dişini kıran Mehmet Beşe ile arasında 800 akçeye sulh yapılmıştır (Yılmaz (Ed.), 2011, 592).

1801 senesinde sol taraftaki azı dişini çekmesi için Cerrah Seyyid Nuri'ye giden Mustafa, cerrahın yanlışlıkla azı dişinin yanındaki dişi de çektiğini söyleyerek şikâyetçi olmuş ve 35 kuruşa sulh yapılmıştır (Yılmaz (Ed.), 2019, 181).

1862 senesinde Yemen sâkinlerinden Mehmet, bir dişini kıran Şumnulu Panayot ile 600 kuruş üzerine sulh yapmıştır (BOA. MVL. 957/78 (H. 6 Recep 1279 / M. 28 Aralık 1862).

3.3. Ta'zir

Fıkıhta belirli cezası olmayan suçlarda, yaptırımın miktarının ve uygulamasının yöneticiye veya hakimlere bırakıldığı cezalara ta'zir denilmiştir (Başoğlu, 2011: 198).

Osmanlı hukuku kıyas ve diyet cezasına ek olarak ta'zir cezasının uygulanmasına da açık kapı bırakmıştır. Kıyas ve diyet mağdurun hakkı olan ve kanunun öngördüğü cezadır. Ta'zir ise kamu hakkı için suçluyu uslandırmak (te'dib) ve toplum hayatında zararsız hale getirmek amacıyla uygulanan yaptırım özelliğini taşımaktadır (Yakut, 2011: 24).

Ta'zir cezaları nasihat, tekdir (azarlama), te'dib, memuriyetten azil, hapis, sürgün, teşhir, tehdit, kulak bükme, darp, nakdî ceza gibi kısımlara ayrılmaktadır (Avcı, 2016: 647).

Diş kıranların kıyas ve diyete ek olarak ta'zire de cezalandırıldıklarına dair örnekler Osmanlı arşivlerinde rastlanmaktadır. Birinin dişini kıran kişi, mağdura dişinin kırılmasından hariç başka zararlar da vermişse uygulanan cezalar da çeşitlenmiştir. Suçluya yukarıda bahsedilen

yaptırımlardan herhangi biri uygulanabildiği gibi suçun durumuna göre birden fazla ta'zir yaptırımının uygulandığı örneklere de rastlanmıştır.

Bir vakada diş kırana diyet cezasına ek olarak hapis ve dayak cezası verildiği görülmektedir. Kütahya'nın Etraf-ı Şehir nahiyesine bağlı Perli köyünde, Perli çayırında meydana gelen olayda, Arap Ali isimli kişi Abdulkadir'i başından ve sol kalça kemiğinden darp etmiş ve kavgada Abdulkadir'in beş dişi kırılmıştır. Yargılamada Arap Ali suçunu itiraf etmiştir. Arap Ali'ye dişlerin diyeti ödetilmiş ayrıca Abdulkadir tamamen iyileşene kadar Arap Ali'nin hapiste kalmasına ve ta'zir-i şedid ile yani şiddetli dayakla cezalandırılmasına karar verilmiştir (BOA. TS.MA.e 189/76 (H. 9 Zilkade 1173 / M. 23 Haziran 1760).

Bir başka olayda Yorgi'nin ağzına vurarak ön dişlerini döken Uzun Yorgi'ye te'dib cezası uygun görülmüştür (BOA. A.} MKT.MVL. 1/69 (M. 14 Şaban 1261 / H. 18 Ağustos 1845).

Diş kıranlara uygulanan ta'zir yaptırımlarından bir diğeri de hapis cezasıdır. Osmanlı hukukunda darp, hırsızlık, dolandırıcılık gibi çeşitli suçlarda hapis cezası verilmiştir. Suçun durumuna göre hapis cezası süreli ya da müebbet olarak uygulanmıştır. Hafif ve orta düzeydeki suçlarda diyet ve hapis cezalarına başvurulmuş, ağır suçlar için kürek ve kalebent cezaları uygulanmıştır (Hanilçe-Şeyhoğlu, 2020: 410).

Tanzimat'tan sonra hazırlanan ceza kanunlarında hapis cezasının içeriğine ve süresine ayrıntılı değinilmiştir. 1858 tarihli Ceza Kanunu'na göre hapis cezasının süresi suçun büyüklüğüne göre 24 saatle 3 sene arasında değişmektedir (Akgündüz, A. 1986: 839).

1865 senesinde Kastamonu'da bir handa düzenlenen eğlencenin ardından meydana gelen kavgada, Kasım isimli bir gencin dört dişi, eğlence gruplarındaki Alaybeyi-zâde Derviş Mehmet tarafından kırılmıştır. Yapılan incelemede olayın han odasında meydana geldiği tespit edilerek, 1858 tarihli Ceza Kanunu'nun 178. maddesi gereğince suçlunun iki sene hapsedilmesine ve kırılan dişlerin cerrahiye ücretlerinin de suçlu tarafından ödemesine karar verilmiştir. 178. maddenin tamamı karar esnasında belirtilmiştir. Buna göre;

“... Bir kimse bir şahsı yirmi günden ziyade işinden kalmasını yahud hastalanmasını mucib olacak suretle cerh veya darb eyler ise iki aydan iki seneye kadar habs olunması ve mesârif-i cerrâhiyyesiyle mecrûh ve madrûbun hal-i sıhhatinde kesb ideceği ticaret ücretinin misli kendisinden alınıb mecrûh ve madrûba verilmesi...”. (BOA. MVL. 741/13 (H. 10 Rebiülevvel 1282 / M. 3 Ağustos 1865).

Yukarıdaki olayda mağdurun çalışmadığı günlerin ücretinin suçluya ödetilmesi dikkat çekmektedir.

Yaralama suçlarında yaralananın işini yapamaması ve geçimini sağlayamaması durumu dikkate alınarak, çalışılmayan günlerin hesabı suçluya ödetilmiştir.

Hanya kazasında gece saat iki civarında Dimitri Paçula, Yorgi'ye testiyle vurarak Yorgi'nin kollarını yaralamış ve bir dişini kırmıştır. Yorgi kollarının zarar görmesinden dolayı bir aydan fazla bir süre çalışmamış ve dükkanını açamamıştır. İşinden gücünden uzak kaldığını ve bu süre içinde başka masraflara da girdiğini belirten Yorgi, kırılan dişinin diyetiyle birlikte bir aylık ziyanının ve masraflarının da karşılanması için talepte bulunmuştur (BOA. A.} MKT.DV.. 103/38 (H. 26 Rebiülahir 1273 / M. 24 Aralık 1856). Bu olayda mağdurun masraflarının karşılanmasındaki asıl gerekçenin zarar gören kolları olduğu anlaşılacakla birlikte, kırılan dişi için de ayrıca diyet talebinde bulunduğunu belirtmek gerekir.

Dişlerini kırdığı iddiasıyla birinden gereksiz yere şikâyetçi olan kişi hakkında da hapis cezasına hükmedildiğine rastlanmıştır. Bolu'nun Alaplı kazasına bağlı Aydoğdu köyünde yaşayan Ahmet Ağa, köyde vergi toplamakla görevli Zaptiye Ali ve Kahya Ali isimli kişilerin kendini darp ettiklerini ve iki dişini kırdıklarını iddia ederek şikâyetçi olmuştur. Bahsedilen görevliler yargılanmak üzere Bolu mahkemesine çağırılmışlardır. Mahkemede yargılama esnasında görevliler suçlamaları kabul etmemişler, Ahmet Ağa da iddiasını ispat edemeyerek asılsız bir suçlamayla mahkemeye başvurduğunu itiraf etmek zorunda kalmıştır. Neticede Ahmet Ağa'nın iftira cezasıyla cezalandırılmasına ve ceza kanunu gereği bir ay hapsedilmesine karar verilmiştir⁹.

Diş kırma suçlarında kısas, diyet ve ta'zire ek olarak kürek cezası da verilmiştir. Kürek cezası Osmanlı'nın ilk dönemlerinden itibaren uygulanan bir ceza çeşididir. Buharlı makinelerin icadından önce gemilerde kürek çekmekle görevli mürettebatın yeterli olmadığı durumlarda harp esirleri, köleler ve suçlular bu görevi yerine getirmek için kullanılmışlardır (Avcı, 2010: 399). Ancak sonradan bu ihtiyaç ortadan kalkınca kürek cezası ismi kullanılmaya devam etmekle birlikte bu cezayı alanlar, ayaklarındaki demir prangalarla, çeşitli zor işlerde kullanılmışlardır. Ceza kanunlarında kürek cezasından, suçlunun ayaklarında demir olduğu halde meşakkatli işlerde kullanılmak olarak bahsedilmektedir (Gökçen, 1987: 53-55).

1840 tarihli Ceza Kanunu'nda birine silah çekene bir sene, silahı boşaltmışsa iki sene ve yaralamışsa yaraladığı kişi iyileşene kadar masraflarını karşılamaya ek olarak üç sene kürek cezasına çarptırılması uygun görülmüştür. Yaralamadan dolayı vefat gerçekleşirse kısas gerektiği belirtilmiştir (Akgündüz, A. 1986: 818). Aynı ceza 1851

⁹ BOA. MVL 203/50 (H. 4 Ş 1267 / M. 4 Haziran 1851); BOA. MVL 205/40 (H. 29 S 1268 / M. 24 Aralık 1851); BOA. MVL 205/65 (H. 17 S 1268 / M. 12 Aralık 1851); BOA. A.} MKT.UM. 86/16 (H. 29 S 1268 / M. 24 Aralık 1851); BOA. A.} MKT.MVL. 48/85 (H. 29 S 1268 / M. 24 Aralık 1851); BOA. A.} MKT.MVL. 48/43 (H. 22 S 1268 / M. 17 Aralık 1851). Belgede ceza maddesinden de bahsedilmiştir: “... bu makûle müferrerin (iftiracının) beş günden kırk beş güne kadar habs olunması kanûn-ı cezâ-yı ahkâm-ı iktisâsından bulunmuş olmağa...”. BOA. A.} MKT.MVL. 48/43 (H. 22 S 1268 / M. 17 Aralık 1851).

tarhli kanunda da yinelenmiştir (Akgündüz, A. 1986: 824).

264 maddeden oluşan 1858 tarihli Ceza Kanunu'nda suçlara ve cezalara ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir. Kanunun 19. maddesinde kürek cezası verilenin yaşadığı mahalde teşhir edilmesinden bahsedilmektedir. Buna göre, cezaya dair bilgi veren divan mazbatasını kalın harflerle yazılarak suçlunun boynuna asılır ve suçlu yaşadığı bölgenin meydanına ya da kalabalık bir bölgesine götürülür. Burada iki saat bekletildikten sonra halkın önünde ayaklarına zincir vurularak cezasını çekeceği yere nakledilir (Gökçen, 1987: 163).

1858 tarihli Ceza Kanunu'nun 177. maddesinde kürek cezasının müddeti üç sene olarak belirlenmiş, eğer suç tasarlayarak işlenmişse 10 yıl kürek cezası uygun görülmüştür. Madde şöyledir;

“...Bir kimse bir şahsı cerh ya darb ile bir uzvunu kat' ya ta'til ider ise mesârif-i cerrâhiyyesiyle hükm olunacak diyeti istifâ olunduktan sonra üç sene müddetle küreğe konulur ve eğer bu cinâyeti evvelce tasavvur ve tasmîm iderek (kararlaştırarak) işlemiş olduğu tebeyyün eyler (anlaşılır) ise kürek cezası on seneye kadar temdîd olunur (uzatılır)”¹⁰.

Darp, diş kırma ve mal gaspı hadisesinin birlikte yaşandığı bir olayda suçluya kürek cezası verilmiştir. Üsküp'ün İştîp kazasından Nako isimli gayrimüslim, Köstendil'e doğru yolculuk ettiği arkadaşı Risto'nun yolda kendisine saldırdığını ve dişlerini kırdığını, ayrıca üzerindeki eşyalarını da gasp ettiğini söyleyerek şikâyetçi olmuştur. Risto Nako'yu fena halde hırpalamış, alt ve üst çene kemiklerini kırmış, ağızdaki bütün dişlerini dökmüştür. Öyle ki Nako, yemek yiyemez, su içemez ve konuşamaz hale gelmiştir. Risto ilk başta iddiaları reddetmiştir. Risto'nun suçlu olup olmadığını ispat edebilmek için daha ayrıntılı bir tetkik istenmiştir (MVL 1076/8 (H. 27 Z 1282 / M. 13 Mayıs 1866)). Yapılan soruşturma neticesinde Nako'nun olay esnasında yanında bulunan heybesindeki eşyaların, paraların ve bir adet kısırağın Risto'da olduğunu Risto'nun eşi itiraf etmiştir. Nako'nun darp edildiği yerde dörde bölünmüş bir halde bulunan çoban sopasının Risto'ya ait olduğu hakkında da önceki gece konakladıkları hanın sahibi ifade vermiştir. Neticede, Risto'nun Nako'yu darp ettiği ve öldü zannederek üzerindeki eşyaları aldıktan sonra Nako'yu bir hendeğe atıp kaçtığı sonucuna varılmıştır. 1858 tarihli Ceza Kanunu'nun 177. ve 180. maddelere göre bir ceza verilmesi uygun görülmüştür. Belgede 177. ve 180. maddeler ayrıntılarıyla yazılmıştır. 180. maddeye göre:

“Cerh ve darb fi'ili zaten katl kasdıyla olub da cârih ve dâribin yed-i ihtiyârında olmayan esbâb-ı mani'a haylûletiyle (engel olmasıyla) madde-i katl fi'ile

çıkmanmış idiğü tebeyyün eyler ise yara ve beresi gerek aşır ve gerek hafif olsun cerh ve darbin derecesine göre hükm olunacak diyet yahud mikdâr-ı ma'lûm meblağ ile mesârif-i cerrâhiyyesi istifâ olunduktan sonra cârih ve dârib olan kimesne her halde muvakkaten (geçici olarak) küreğe konulur”.

Neticede Risto'nun 1858 tarihli Ceza Kanunu'nun 19. maddesine uygun olarak yedi yıl kürek cezasıyla cezalandırılmasına karar verilmiştir (MVL 1077/55 (H. 27 C 1283 / M. 6 Kasım 1866)).

Kürek cezasının verildiği başka vakalar da tespit edilmiştir. Şumnu lu Çoban Panayot, Mehmet'in dişlerini kırdığı için diyet ödemiş ayrıca üç sene müddetle küreğe konulmak üzere Vidin'e gönderilmiştir (BOA. MVL. 957/78 (H. 6 Recep 1279 / M. 28 Aralık 1862)).

Kastamonu'nun Kuzyaka nahiyesine bağlı Obrualan'da yaşayan, Fatma isimli kadın, Karamuk oğlu Mustafa'nın kasten taşla vurmaya üst dişlerinin bir kısmını kaybetmiş, pek çok dişi de sallanıp düşme noktasına gelmiştir. Bu duruma sebep olan Mustafa hem diyet ödemiş hem de bir sene hapis ve üç sene kürek cezasıyla cezalandırılmıştır (MVL. 742/49 (H. 5 Cemaziyelahir 1282 / M. 26 Ekim 1865); MVL. 743/43 (H. 11 Ramazan 1282 / M. 28 Ocak 1866)).

Devlet görevlisine karşı gelme ve bir vatandaşı darp edip dişini kırma suçlarını işleyen Romanya konsoloshanesi tercümanına meslekten azil cezası verilmiştir. 1913 senesinde meydana gelen olayda, Galata rıhtımından Daçya vapuruna binen Papa Kostî, görevi gereği vapura binenlerin evraklarını kontrol eden polis memuru İsmail Remzi'ye hakaret edip yüzüne tükürmüş ve duruma müdahale eden yolculardan Mehmet Emin Efendi'yi de darp ederek bir dişini kırmıştır. Görevini yapan bir memura karşı gelmeye ve bir vatandaşın dişini kırmaya cüret gösterdiği için Romanya konsoloshanesi tercümanı Papa Kostî'nin konsolosluktaki görevine son verilmiştir (BOA. DH.H. 64/36 (H. 29 Muharrem 1331 / M. 8 Ocak 1913)). Bu olayda tercümanın görevine son verilmesindeki asıl nedenin görevi başındaki bir Osmanlı memuruna hakaret etmesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu kabahatine ek olarak diş kırma suçuna karışması da vurgulanarak kanuna aykırı bütün fiilleri belirtilmiş ve cezası verilmiştir.

SONUÇ

Dişler yeme içme ve dış görünüş bakımından vücudun önemli uzuvlarından biridir. Dişlerde meydana gelecek eksiklikler, iletişim sorunlarına sebep olacağından dişlerin düzgün ve sağlam olması herkes için önemlidir. Özellikle müderris, imam, hatip, dellal gibi düzgün telaffuz gerektiren ve sürekli konuşmaya bağlı meslekleri icra edenlerde dişlerin ayrı bir değere sahip olduğu muhakkaktır. Ayrıca dişlerin eksikliği veya kırıklığı kişiyi sağlık ve dış görünüşteki kusur nedeniyle manevi

¹⁰ Maddenin geçtiği örnek bir dava için bkz. BOA. MVL 1077/55 (H. 27 C 1283 / M. 6 Kasım 1866).

açılardan da etkilemektedir. Bu nedenlerle dişlerin kırılmasına sebep olanlar şer'î ve örfî kanunlara dayalı olarak suçun niteliğine göre cezalandırılmışlardır.

Diş davaları da diğer davalar gibi kadı mahkemelerinde, Divân-ı Hümayûn'da ve Tanzimat'tan sonraki süreçte yenileşmeye bağlı olarak çeşitlenen yargı organlarında ele alınmıştır. Genellikle mağdurlar bizzat mahkemelere başvurmuştur. Bazı davalarda da mağdurun bir yakını mağdur adına şikâyetçi olmuştur. Mağdurların suçluya uygulanacak kısas ya da diyet yaptırımları hususunda bir talepleri varsa bu taleplerini şikâyet esnasında dile getirmişlerdir. Talepleri uygunsa o doğrultuda karara varılmıştır.

İslam ve Osmanlı hukukunda diş kırma suçunda kısas, diyet ve ta'zir yaptırımlarının uygulanması uygun görülmüştür. Kısas cezası çok sık başvuru alan bir yöntem olmamakla birlikte, kısas uygulanmasına karar verilen durumlarda kısas yapılacak dişler arasında denklik olması hususuna dikkat edilmiştir.

Diş kırma suçlarında en yaygın uygulanan yaptırım diyetdir. Diyet miktarları kanunnamelerde kişilerin maddi durumlarına göre belirlenmiş ve zenginden 200, orta halliden 100, fakirden 50, daha fakirden 30 akçe diyet alınması uygun görülmüştür. Ceza kanunlarında diyet olarak her diş için gümüş cinsinden 500 dirhem alınması gerektiği belirtilmiştir. Kadınların diş kırıldığında diyet miktarı yarıya düşmüş yani 250 dirhem olmuştur. Bir diş kırılmış erkeğe 500 dirhem diyet ödenirken, bir diş kırılmış kadına 250 dirhem diyet ödenmiştir.

Davacı ve davalı arasında sulh yapılarak belirlenen yeni miktar üzerinden anlaşmaya gidilebilmiştir. Sulh yapıldığı zaman iki tarafın anlaşmasına göre kanunların belirlediği diyet miktarından az ya da daha çok bir oran üzerinden ödeme yapılabilmektedir.

Tanzimat'tan sonraki süreçte hazırlanan kanunlarda ta'zir yaptırımlarının ayrıntılarına daha fazla değinilmiştir. Fail

hareketlerinde ileriye gitmiş ve kişiyi iş göremez hale gelene kadar darp edip dişle birlikte başka organlarına da zarar vermişse kısas ve diyet yaptırımlarının yanı sıra te'dib, dayak, azil, hapis gibi ta'zir yaptırımlarının uygulanması da öngörülmüştür.

Sadece yüze alınan bir yumruk darbesinden ziyade, şiddetli dayakların yaşandığı vakalarda, mağdurun dişle birlikte başka organlarına da zarar geldiği için suçluya birden fazla suça dâhil olmaktan dolayı daha ağır ya da birden fazla yaptırım uygulanmıştır. Darp olayının şiddeti ve kişiye verdiği zararın büyüklüğü nispetinde suçluya verilecek cezada ayarlama yapılmıştır. Özellikle bir organın tamamen vücuttan kopmasına ya da iş göremez hale gelmesine sebep olanlar, zarar verdikleri organın diyetini ödemekle birlikte hapis ve kürek cezasıyla da cezalandırılmışlardır.

Darp neticesinde dişini kaybetmenin yanı sıra aldıkları darbelerden dolayı bir süreliğine ya da tamamen iş göremez hale gelenlerin, çalışmadıkları günlerinin ücreti suçluya ödetilmiştir. Diş kırılanların cerrahiye masrafları da suçluya yüklenmiştir. Ayrıca birini işlerinden geri kalacak hale getirene kadar darp edenlere de hapis cezası uygun görülmüştür.

KAYNAKÇA

1. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (BOA) Arşiv Belgeleri

- A. {DVNS.AHK.ADN.d. (Defter No) 1.
 A. { DVNS.AHK.SS.d. (Defter No) 1, 2, 5, 9.
 A. {DVNSMHH.d... (Defter No): 22, 64, 95.
 A. } MKT.DV.. 75/54, 103/38, 143/26.
 A. } MKT.MVL. 1/69.
 A. } MKT.UM. 442/19, 86/16.
 A. } MKT.MVL. 48/43, 48/85.
 BEO 1222/91631.
 DH.H. 64/36.
 İE. DH. 6/543.
 MVL 203/50, 205/40, 205/65, 1076/8, 741/13, 742/49, 743/43, 745/33, 957/78, 1077/55.
 TS.MA.e 189/76.

2. Araştırma-İnceleme Eserleri

- Akbulut, İ. (2003), “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52/1, 167-181.
 Akgündüz, A. (1986), *Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, Diyarbakır, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
 Akgündüz, A. (1987), “1474/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men‘-i İrtikab Kanunnamesi”, *Belleten*, 51:199, 153-191.
 Akgündüz, A. (1990a), *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, 1. Kitap, Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri*, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları.
 Akgündüz, A. (1990b), *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, 2. Kitap, II. Bayezid Devri Kanunnameleri*, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları.
 Akgündüz, A. (1991), *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, 3. Kitap, Yavuz Sultan Selim Devri Kanunnameleri*, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları.
 Akgündüz, A. (1992), *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, 4. Kitap 1. Kısım, Kanuni Devri Kanunnameleri*, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları.
 Akgündüz, A. (1996), *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, 9. Kitap, I. Ahmed ve II. Osman Devri Kanunnameleri*, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları.
 Akgündüz, A. (1999), “Kanunnâmelerdeki Ceza Hukuku Hükümleri ve Şer‘î Tahlili”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, 12:1, 1-16.
 Akgündüz, A. (2016), *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, 11. Kitap, III. Ahmed ve I. Mahmud ve II. Mahmud Devri Kanunnameleri (1730-1839)*, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
 Akgündüz, S. N. (2010), “Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması”, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
 Akman, M. (2005), “Osmanlı Ceza Hukuku Çalışmaları Üzerine Bir İcmal”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 3:5, 489-512.
 Aktan, H. (1989), “Akile”, *DİA*, İstanbul, 2, 248-249.
 Akyıldız, A. (2010), “Şürâ-yı Devlet”, *DİA*, İstanbul, 39, 236-239.
 Atamtürk, D.; Duyar, İ. (2008), “Antik Adramytteion Topluluğunda Dış Boyutları ve Eski Anadolu Topluluklarıyla Karşılaştırılması”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 207-217.
 Atar, F. (2009), “Sulh”, *DİA*, İstanbul, 37, 481-485.
 Avcı, M. (2010), *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Konya, Mimoza Yayınları.
 Avcı, M. (2016), “Osmanlı Hukukunda Cezaların Tasnifi”, *II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 1, 369-656.
 Avcı, M. (2017), “Osmanlı Ceza Mahkemesinde Sulh (Uzlaştırma)”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25/1, 11-71.
 Avcı, M. (2021), “İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunda İçtima”, *Kırıkkale Hukuk Mecmuası*, 1:1, 1-30.
 Aydın, M. A. (2018), *Türk Hukuk Tarihi*, 15. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları.
 Bardakoğlu, A. (1996), “Had”, *DİA*, İstanbul, 14, 547-548.
 Başoğlu, T. (2011), “Ta‘zîr”, *DİA*, İstanbul, 40, 198-202.
 Boynukalın, M. (2009), “Suç”, *DİA*, İstanbul, 37, 453-457.
 Cin, H.; Akgündüz, A. (1995), *Türk Hukuk Tarihi*, 1, 3. Baskı, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
 Dağcı, Ş. (2002), “Kıyas”, *DİA*, Ankara, 25, 488-495.
 Dağcı, Ş. (2018), *İslam Ceza Hukukunda Müessir Fiiller*, Ankara, TDV Yayınları.
 Doğangüzel, S. B. (2022), “Osmanlı Hukukunda Öldürme ve Yaralama Suçlarında İştirak”, *Kırıkkale Hukuk Mecmuası*, 2:1, 181-208.
 Düздаğ, M. E. (2012), *Ebussuud Efendi Fetvaları*, İstanbul, Kapı Yayınları.
 Ekinci, E. B. (2017), *Osmanlı Hukuku, Adalet ve Mülk*, 5. Baskı, İstanbul, Arı Sanat Yayınları.
 Erdoğan, A. (2019), “Suç ve Ceza: Osmanlı Toplumunda Bireysel Suçlar ve Cezalar (1559-1609)”, (Doktora Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
 Eser, M. (2009), “27 Numaralı Sivas Şer‘iye Sicili (H. 1267-1268 / M. 1851-1852) Değerlendirme-Transkripsiyon”, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
 Gelir, B. (2006), “1680-1700 tarihleri arasında Ayntab (Gaziantep) Şehrinde Asayiş Problemleri ve İslam-Osmanlı Ceza Hukuku Uygulamaları”, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
 Gökçen, A. (1987), “Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gözlük Kırmızıoğlu, P. (2018), “Van-Karagündüz (Orta Çağ) Erişkin Bireylerinin Dental Patoloji Analizi”, *Cumhuriyet Dental Journal*, 21, 1-8.
- Hanılçe, M.; Şeyhoğlu, E. (2020), “Osmanlı Devletinde Bir Ceza İnfaz Kurumu Olarak Hapishaneler ve Kadınlar”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4:2, 405-436.
- Heyd, U. (1984), “Eski Osmanlı Ceza Hukukunda Kanun ve Şeriat”, (Çev. Selahaddin Eroğlu), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26:1, 633-652.
- İnalçık, H. (2009), “Osmanlı Hukukuna Giriş Örfi-Sultanî Hukuk ve Fatih’in Kanunları”, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, 3. Baskı, İstanbul, Eren Yayıncılık, 319-342.
- İnalçık, Halil (2018), “Şer’at ve Kanun, Din ve Devlet”, *Osmanlı’da Devlet, Hukuk ve Adalet*, 7. Baskı, İstanbul, Kronik Yayınları, 49-60.
- Kenanoğlu, M. M. (2007), “Nizâmiye Mahkemeleri”, *DİA*, İstanbul, 33, 185-188.
- Köksal, O. (1998), “Adliye Örgütünün Problemleri ve Yapılması Gerekli Düzenlemelere Dair II. Abdülhamit’e Sunulan Bir Layiha”, *OTAM*, 9/9, 263-285.
- Özdemir, M. (2016), “Osmanlı Fetvalarında İskât-ı Ceninin (Cenin Düşürmenin) Cezai Sonuçları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9:46, 956-965.
- Saban, A. (2016), “İslam Ceza Hukukunda Diyet ve Âkile Sistemi”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saylan, K. (2016), “II. Abdülhamid Döneminde Mahkemelerin İslahına Dair Hazırlanan Layihalar ve İsimli Bir Layiha Örneği”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 31:31, 265-278.
- Sevici, H. (2011), “54 Numaralı Konya Şer’iye Sicilinin (1-190) Değerlendirme ve Transkripsiyonu (H. 1150-1152/M. 1738-1740)”, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Torun, N.; Gözlük Kırmızıoğlu, P. (2015), “Tokat (Niksar) İskeletlerinde Diş ve Çene Patolojileri”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 47-70.
- Türközade Hafız Mehmed Ziyâeddin Efendi (2017), *Osmanlı Hukuk Sözlüğü, Mükemmel İstulâhât-ı Kavânin Yâhut Mâlûmât-ı Kanûniye Hülâsası*, (Haz. Fethi Gedikli-İbrahim Enes Onat), İstanbul, On İki Levha Yayınları.
- Yakut, E. (2011), *Osmanlı Hukukunda Tazir Cezaları*, Ankara, Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, C. (Editör) (2011), *İstanbul Kadı Sicilleri, Bab Mahkemesi 46 Numaralı Sicil (H. 1096 - 1097 / M. 1685 - 1686)*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Yayınları.
- Yılmaz, C. (Editör) (2019), *İstanbul Kadı Sicilleri, İstanbul Mahkemesi 25 Numaralı Sicil, (H. 1179-1180 / M. 1765-1767)*, İstanbul, İstanbul Kültür AŞ. Yayınları.
- Yılmaz, C. (Editör) (2019), *İstanbul Kadı Sicilleri, İstanbul Mahkemesi 78 Numaralı Sicil, (H. 1216-1217 / M. 1801-1803)*, İstanbul, İstanbul Kültür AŞ. Yayınları.
- Yılmaz Usta, N. D. (2013), “İlasos (Bizans Dönemi) Toplumunda Ağız ve Diş Sağlığı”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 25, 117-154.
- Yüce, S. (2010), “98 Numaralı Gaziantep Şer’iyye Sicili (H.1155/M.1742-1743) Transkripsiyon ve Değerlendirme”, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EXTENDED ABSTRACT

Human beings living in society have been able to engage in behaviors that can harm each other's lives and bodies by falling into disputes due to various ambitions or conflicts of interest. In Ottoman law, injuring a person and damaging an organ are among the crimes committed against the person. Since a lack or weakness in the body of the person will reduce the work ability, it has a result that affects the person as well as spiritually as well as financially. Therefore, it is necessary to impose a legal sanction on those who intentionally or terribly harm of a person.

Teeth are one of the important limbs of the body in terms of eating, drinking and appearance. Although the deficiencies in the teeth do not prevent the person from working and earning their financial income, they affect the person from a spiritual point of view due to the defect in health and appearance. For this reason, various sanctions should be applied to people who cause broken teeth.

Teeth breaking crimes are counted among injury crimes. Separating a limb such as a hand, foot, arm, ear, nose, eye, tooth completely from the body or rendering it inoperable is an act of injury (cerh). Although there are also articles of law stating that retaliation can be made, examples of this are rare, and a diyet penalty is generally preferred.

In the application of kisas (retaliation), attention was paid to the equivalence. If the molar is broken, it is recommended to retaliate with the molar, if the front tooth is broken, with the front tooth, if half a tooth is broken, with a half tooth. In order for the retaliation to be applied, conditions such as equality of the perpetrator and the victim in terms of legal status (both muslim and free), equal financial condition of the organ (such as the fact that both tooth are intact), the age of the culprit, no mental illness, no gender differences were also conditions. If equality can be achieved in all conditions, it is allowed if it is retaliation. Diyet sanctions have been applied in cases where retaliation cannot be applied.

Diyet amounts are determined according to the financial situation of the individuals in the law and it is deemed appropriate to take 200 diyets from the rich, 100 from the middle class, 50 from the poor and 30 from the poor. It is stated in the penal code that 500 dirhams should be taken as a diyet for each tooth. When the female tooth was broken, the amount of diyet was halved, that is, 250 dirhams. A tooth broken male was paid diyet of 500 dirhams, while a tooth broken woman was paid diyet of 250 dirhams. An agreement was reached on the new amount determined by making a settlement between the plaintiff and the defendant. When the sulh (peace) was made, according to the agreement of the two parties, payment was made at a rate more or less than the amount of diyet determined by the law.

If the perpetrator went forward in his/her actions and battered the person until s/he became incapacitated and damaged her teeth and other organs, ta'zir sanctions such as te'dib, beating, dismissal and imprisonment were applied.

In the Ottoman courts, dental cases received the value they deserved. If there is a tooth-breaking incident, the necessary research and investigations have been carried out so that the criminal can be punished as he/she deserves. Regardless of whether the tooth breaking crime occurred intentionally or accidentally, a lawsuit could be filed. Depending on whether the crime was committed intentionally or by mistake, there may be differences in sanctions. If the incident occurred deliberately, it is envisaged that retaliation will be made in return for this crime. However, if it was unintentional and the incident occurred by mistake, it was requested to pay the compensation of the teeth. As a result of the investigations, the perpetrator returned the right he/she should have returned, and the victim received the right he/she should have received. While the unproven persons were not unfairly sanctioned, the necessary actions were taken and orders were sent to the relevant officials so that the victims could also get their rights.